

ולא באשבים ולא דינגר ולא אוטוביוגרפיה ולא סיזטים ולא שלוש נשים וילד, כרומנית. זה עוד לא.

ע. חדה ■

שירה

על הוצאה מתאפקת

אצל יעקב שטיינברג כבר קראנו, במסה נפלאה, על "אב נעלם. מתאפק". אבל מי שמע על הוצאה נעלמת, מתאפקת? מסתבר שאצלנו גם זה אפשרי.

הנה מונחים לפני שלושה קובצי שירים. האחד, מעונן חלקית מאת מאיר רומי, אינו נושא כל שם הוצאה, אף כי ניתנים לנו כתובת ומיספרי טלפון — למעוניינים בלבד. השני, שירי מלך דיג מאת מייק שידמן, — שירים באנגלית ובעברית — נושא את שם הוצאה הבינלאומית הנובעת EKED, וזאת רק בשני וכתיב האנגליים (קיים גם שער עברי). ואילו השלישי, מילחמה על בני עלווה מאת אורה שרמי, נושא שם הוצאה מוכרת אך מעט במקומותינו, גוונים. שכתובתה ומיספר הטלפון שלה זהים — ראה זה פלא! — לכתובתה ולמיספריה הטלפון של בסיפרנו הראשון. אכן, שלושה גוונים של צבעי יסוד אחד.

או אם תרצו, הוצאה שהיא מתרחקת ונמוגה עד שהיא נעלמת כליל במרחק העלום: EKED שהמסכו גוונים וסופו... כיצד אמר שקספירי: "האשרי שתיקה".

מה באמת יכול להניע הוצאה בישראל למידה כזאת של צניעות והתבטלות?

כדי למצוא את התשובה עלינו לחזור ולפנות אל הספרים. שיריו של מאיר רומי ובצידם תרגומם לאנגלית בידי גבריאלה ויגורני (הוצאה דולשונית: אף הוא כמדומה חזון לא-נפרץ במו"לות שלנו) הם שירים אופייניים לאיש צעיר או נער (2) השופך את מרישיחו לפי תומו: "רציתי לומר דברים רבים / רציתי לאסוף את כאב השברים / הפזר על ריצפה חיוורת / לגמתי מציאות קודרת. / ואכן, מי מאיתנו אינו לוגם כאן מציאות קודרת כל ימות השנה, אף אם אור מורה בכך. לא חסר גם השיר על הוואה: "דמם של אחי וזעק / מן אפר הכיבשנים. / היכן הסתתר אלוהים? / היכן בכו הקדושים." ויש גם שירי מחאה אקטואליים, "כמה שווים אתם, ארזי המילחמה / האם לא חשבתם מעולם על עומק הדימעה? / כמה שווים אתם שרי המילחמה / המשתעשעים בחיינו כאילו היו הגרלה".

חושך חבק יקום

כלומר, שירים מן הסוג שברך כלל אינו מוצא את מקומו אל בין כריכות ספר. המילים המעטות המופיעות כרש העטיפה, מתחת לתמונתו של נער ישוב כרגילים מקופלות במיטתו, מרמות על דברמה כאוב יותר ממה שמרבית השירים מצליחים להביע: "גולדתי כבית-חולים בעיר חיפה ובהשראת חודש ינואר נתנו לי שם ומישהפה. חינוך קיבלתי מנוף הכרמל. תמיד פחדתי ליצור רושם מוטעה על ישראל. את בגרותי עיצבה ירושלים: התבגרתי בין אחיות, רופאים וקריאות-ביניים. שירים אלה נולדו לי כאשר חושך חבק יקום וכששירת חיי הפכה לזימום".

נוסף על הרמזים לטרגדיה אנושית, יש כאן כבר חומר-גלם למשהו שהוא כמדומה (להוציא היוגו הדחוק של ירושלים וקריאות-הביניים הפחדו. "ליצור רושם מוטעה על ישראל" יותר בעל-עור מן השורות המנוקדות שמהן ציטטנו קודם. אמרתי חומר-גלם ורומזתי, כמובן, לעורך. שכן, ייתא אשר להוצאה אשר כדברי הפזמון הידוע, "לא אמרה את שמה", זקוק היה הכותב האלמוני שלנו לעורך מנוסה, שייקח את שורות ההתרסה שלו בנוסח, "פגשתי תנ"ך עב כרס. עב הרס / פגשתי נשים לבושות בארס / פגשתי רופאים הבושתים בעצמם / פגשתי חולים המתים על שולחנם / פגשתי ציוליצייה מרשימה להפליא / קח אותי מכאן, בא כבר להקיא, וילמד אותו. בסבלנות, בשקידה, כרגישות למצוקת הזולת אין גם למצוקת המיללים, כיצד עושים כהן שירי יקרא. יערוך, יעיר, ילמד — תמורת הרבה פחות כסף משעולה פירסומו של ספר שיריבוטר — או. אט תרצו — נעורים.

נופי מולדת אפריקאית

הספר השני, שיר השלדג (הוצאת EKED), כבר מכיל שירים בשלים יותר, כתובים במקורם אנגלית, אליהם צורפו כמה משירי הכותב

שורגמו לעברית — כך נמסר לנו — עליירי דורית פינק, אף כאן מצויים סימנים שלפנינו "סיפור". בעמוד השער נראה מייק שידמן (אני מניח שזה הוא), כשהוא מדגדג בצווארו של גמל ישראלי מצוי. הכתובת הניתנת לנו: קיבוץ יזרעאל, דואר נע יזרעאל 19350. דיבריי-המבוא הקצרים (ראוי לשבח) של העולה החדש (2), המתנדב (2) הצעיר נעים בין האינטליגנטי והאירוני (בתרגומי שלי: "הרשו לי להודות לאחרים שעזרו לי לאורך הדרך, ולא במקום האחרון, ללורי, ורד, שרית ומיקי. הישאר עמי! אני יודע ששרידים אלה של תאוותי, חלומותי ודמיונותי שבעבר ישעשעו אתכם") — ועד למליצה הנפוחה: "שירי הם שירי-הילה לאדם ולמקומות עולצים בנדיבותם של האלוהים והאור. וכי לאיוז תכליתי אחרת נועד השיר?".

על כך היה כמדומה אותו עורך ארצי-אפיים שציינוו בדמימונו מעיר למשוררנו הנוסק מרומים: לאט לך, אישי, לא כל מה שפה לווליאם בלייק, לדיןלן תומאס ולאןלן גינזברג

מבשרת טובות. ויש גם הישגים שבעין, כמו השיר המצויין, "אהבה אחרי הצהריים".

אף פעם לא שביעה

סיפרה של אורה שרמי, זה שזכה מן ההפקר בהוצאה בשם גוונים, הוא הכל — רק לא מבשר טובות. אף כאן מרומזות, ויותר ממרומזות — טרגדיה אנושית: "אני בטוחה שלולא הפחד, בחרי דררים / היו מנתחים לי את המוח ונוברים בכל / תא בנפרד". ועוד: "ר"ד הריאלי אתה ממש / פנומן / כדורים שיחות / ריפוי בעיסוק / תשבי אצלנו עד שזה יתרפא / הוא. / אני זה לא יתרפא, לעולם".

וכל המוסיף — גורע.

וכך, על פני 80 עמודים של טורים בלתי-מנוקדים, מתפלמסת מי שהיא כנראה סבתא (הכי טוב עם הנכדים) עם יעקב טלמון ("יעקב טלמון אני כל כך / מפחדת מהדטרמיניזם / לאן ישייכו אותי, לימיו? / לשמאל? / היום אני כבר יודעת שמערך מיזרע. / ליכוד שמאל טוב / עד

משורר שידמן וגמל

עכשיו / בלבלו". קוראת תיגר על חיים חפר שחיבר כנראה מקאמה בנושא הסילבסטר של שנת 1982: "לחיים חפר לשון חדה כתער / אבל מי שמרוב לקלחת / יודע / ממלא בקשות ומהר ועל כך לא אפרט... / ביום 31.12.81 לא היה מקום בדיעות / פרט למודעים הקוראת לקהל / לבוא בהמוניו לחוג הסילבסטר. / אתה חיים חפר / רצית למגר הנצרות / העלית הקומוניזם / משה הם רווה לוקסנבורג (וכך) / מרכס טרזקי / כולם יהודים / הקרבת הכל / רוח קניין גאוה וייחוד. / מאחר ונחנקת מאהבה קומונארית".

בין זה לזה יוצאת הכותבת (חוזרת בתשובה?) כנגד האפיקורסים והחילונים, ואף מבשרת את מפתחו של בנין: "אם בנין ימשיך / בשיטתו של / המערך / למכור גוף ונפש / שכל רוח ודעת / תמורת 0 (אפס) / זלילה שגעונית / אני אף פעם לא שביעה / סופו מי שורגו". ואף יוצאת במסע מגודרדי על ההומוסקסואלים: "הנגע הזה פשט בישוב כולו — / אשכנזים, ספרדים, אינטלקטואלים / ומכיו יום, תחיים, חב"דניקים. / את כולם פגשתי בבתי-חולים. / הטלוויזיה מנכת לך ע"י סמלים" וסימבולים. אף זה / מאשמותיה של הטלוויזיה האומללה שלנו, ולמה, בעצם לא?

מי יותר יפה

בין השאר, מופיעות גם כאן שורות אותנטיות מרעידות נימה תוך שהן מגלות ספח: "אין לי שום פרטניות לכתובה / אני לא סופרת ולא משוררת אבל אין לי בן שיח / הספר העיתון הטלוויזיה ודימון. / אלה בני שיחי ה' אלוהים / אני כותבת בלי שום שוחד". ובהמשך קצת ביוגרפיה: "ילדות, אבא מוצאו ממישפה / חסידית באומן / המתיחסת לבעש"ט. / הלך 3 שנים ברגל / הגיע ארצה / את האקרה נתן לרבקה / רודתי מעין חרוד. חבוי בכיכר לחם. / שמואל דיין בן מישפחתנו / לא רצה לקבלו לעבודה / עבר אצל הבעועים / למר בבית הכרם / הצטרף לגרוד העבודה / היה סבל במיפעל האשליג / ביום המלח 9 שנים. / ב-1933 אני נולדתי / בקיבוץ רמת רחל / היה מבחירי המורים בארץ / עד נשימתו האחרונה לימד בכרורי / ובפרס חנה. לפני כן באליאנס חיפה. / סיפרות תנ"ך תלמוד חשבון /

כבר הולם גם אותך. אבא. התאפק אתה בנדיבותך העולצת ונתאפק גם אנחנו, ידידי-שלי-אמת, במישפטנו.

כי זאת לדעת: במקום שיש ברירה, העדיף / העדיפי / העדיפו תמיד משורר מתאפק על פני הוצאה מתאפקת.

השירים, שירי מייק שידמן, מעידים על כותב משכיל, מיומן יותר, אינטליגנטי. רומה שכל מה שיוכא כאן מנופי מולדתו אפריקה (2) עדיף על כל שהורות והשראתו בארץ-ישראל תיירית נתכית-חלוצית של מי שזה-מקורב-בא. שיר כמו "בלאדה רבת-מלל על תוכי פטפטן" הוא מלאכת מחשבת בטעם הישן, ובו שורות נאות של הומור עגמומי והסתכלות מרייקת: "תנועותי (של התר"כ) אומרות-כבוד כתנועות התרנגול / כשהוא גוחן לשלות גרעינים. / אחר פרץ המולה של נוצות צוה-הוב-היה, אודם גרגרי-יער, / כמו חנן אלוהים עוף שמרן זה / בתפנוקיה של פיגאמה בהירת-שוקות".

לא רע, לגמרי לא רע אפילו בתירגום החפשי שלי (באנגלית זה הרבה יותר גמיש). אבל כדי שלא ניתפס להגזמות, חובה בכל זאת לזכור שבאנגלית כותבת שורות כאלה את עצמן במידה רבה הרבה יותר מאשר בלשוננו האבנית. מה נותר מכל זה בתרגום לעברית? כמדומה, וחרף כל הכוונות הטובות הבלתי-מסופקות, רק חופן של זרות מהלכת-גבוהות: "מכחכת מחחרת טופפה לה זברה הלאה. / רעמותיה מזרקרות כעש כסוח / מטשטשות את משיכות" מיכחולו של הבורא / כמעטה המחוץ, הליצני. / מגבהים-עוצרי-נישמה עיפעה גירף שמורותיו / נימורי גופי ניגרים עם אור".

ובסיומו של אותו שיר: "זעה נישמתו הקונה בתוך שיריו עורו / חברכו מוכתם בחיורונו הסופי. / הכל ניבטו באי אימון באזניים המנופפות בהתרסה / ולא פינו מקום למיתתו של פיל".

אפריקה טריה, ריחנית, רעננה, אפריקה ממ קור ראשון. אבל להוציא שורות אחדות — כגון אלה האחרונות — עדיין לא אפריקה עברית. רק כשהוא עצמו מתרגם את עצמו, כגון בשיר "חג בקבוס", העברית אומנם עילגת מעט, ניכרות כבר השפעות של שירה ישראלית, אבל התוצאה

וגיאוגרפיה. / קורבן לטרסן העור / רבקה היתה ממקמי עיין-חרוד / חסידה נאמנה לסוציאליזם / נלחמה בחימה שפוכה / כנגד הברוטאליות הנוצרת / אירדה עצמה לדעת. / כל שאר בני מישפות אבי מתו / ממחלת הסרטן. / נשארו שני בני דודים / ררוה וצבי / בני דודים זה לא נכון אחים / פעם אמא שאלה את אבא / מי יותר יפה אורה או ררוה / אבא אמר ררוה. / אמא ענתה אי יר אבן. / מצד אימי חיים חפר..."

ואפשר להמשיך. תולדות מישפה בישראל וקורס מזורו בתולדות הציונות של הדרות האחרונים, בעת ובעונה אחת. וגם הכאב. כאבה של ארץ-ישראל-יפה שנשתבשה. טרגדיה אמיתית.

האם צריך היה להוציא לאור? העשתה ההוצאה שרות-של חסר או חסר-לאמת עם הנער רומי שותבגר, בין אחיות, רופאים" ועם האשה האומללה הכותבת בחרוזיה החפסי-מכליאשם ליועץ המישפטי היוצא, פרופ' יצחק זמיר, כי "האמריקאים רוצים לזיין את כולם / ג'וק ג'יאר ובוכי / לא ינקפו אצבע למענך / הרוסים ישלחו מיליון קובאנים / עם אידיאה ורעיון / והחברה הטובים בשר תותחים / לפיקחים תמכור לוקש"? התשובה אינה קלה ואינה קשה, לפני שמשמיעים אותה נחוצה, כמדומה. גם חוות-דעת של מישהו שמיקצועו אינו זה של מבקר הסיפורות. אבל מדוע היהרה באזוני כל עת הקריאה, מזמן שלקחתי את שלושת הספרים לידי. השאגה המוכרת לנו לארדווקא מעולה של קריית-ספר: את הכסף... את הכסף... את הכסף...!

מספרים על השורדים רעוליה-הפנים משכבר הימים, שנהגו להציג לקורבנותיהם ברירה: הכסף או הנפש. מדוע נרמה לי כי בעולמנו המתורבת יש מי שאינו מסתפק בפחות משניהם גם יחד? נתן דן ■

תרבות

מוספים סיפוריים

הפסטיבל שנערך סביב סיפור של רוד גרוסמן עיין ערך: אהבה, והנתון בעיצומו בכל אמצעי התיקשורת, משתווה באופיו, בעוצמתו וברמת הסופרלטיבים המושמעים בו, להתרחשות סביב נוצות של חיים באר לפני כעשר שנים. סביב מיכאל שלי לעומס עון לפני כ-20 שנה וסביב הספר ברקיע החמישי לחל איתן, אשר הופיע לפני כ-25 שנים. זהו כנראה קצב הופעתם של כוכבי היילי בשמי הסיפורות, ויש לברך על כך בכל פה. בכל מחזור של מחפשי-הזמיר ימצא מישהו המזרקף יצועק: מצאתי! קנאים יקלולו ושאנים-קנאים יברכוהו.

הספר, אשר כבר היה, למגינת ליבם של מסתייגים ומתנגדים שונים, לאירוע סיפורי רבי עניין כשעליו הצליח לעורר אנטאגוניזם אגרסיבי, כפי שנדרש מרומא קונטרוברסיאלי ראוי לשמו, תוך שהוא מפיק קינאה טהורה, 22 קראט' מנפשם של לא מעט קולגים, מתקשים לומר מילת-שבח בלא כאב פטי של ממש.

במצב הנוכחי, שבו הצליח הספר להמריא אל הציבור הרחב לפני שכוננו לעברו קני הארטילריה, במצב שבו הצליח לכבוש מעמר ברעתי-הקהל, שלא באמצעות הביקורת, דומה כי שום מיתקפה של מבקר זה או אחר לא תוכל לו עוד (יש גם להביא בחשבון, שברוכו לנקודה זו היה עליו לעמוד בדרישות ובתנאי-סביבה מקורמים, אשר בלעדיהם היה נוטר בשלבי ההמראה הראשונים). יתר על כן, כאשר רומאן צובר תאוצה-שיא ממין זה בתודעת הציבור, כל ביקורת חיובית או שלילית תצטייר כהתבטאות-תיקשורתית נוספת, תוספת רלק במיכליו. מי זוכר היום מה אמר מבקר זה או אחר על ברקיע החמישי, על החיים כמשל או על מיכאל שלי?

הכלבים נבחו והשירה עברה. זהו גורלם של רומאנים בעלי עוצמה.

חשיבותו של פסטיבל גרוסמן תהיה שלמה רק אם בעיקבותיו ישוב המבקר להיות מה שהוא אמור להיות: ליועץ הסיפורות, מביע הדעה, סניגור או קטיגור של הספר אבל לא הופסק האחרון, ובוודאי שלא השופט הבלעדי, שמכות אשר נטל לעצמו בלא שום זכות.

אין כל מקום להבלה, שמא כל ספר אשר יצא ממכשיר-הדפוס, יזכה מעתה לקבלת-פנים דומה, כפי באמצעות שימוש מתוחכם באותן, התחבולות, כפי שהתבטאו באחרונה, לא בלי התחסדות, סופרים אחרים, וכפי שתיאר זאת, אף הוא בחברה מתור-גלית, אורציון ברתנא, במאמר-ביקורת תחת הכותרת, "הישג מרשים בערבון מוגבל" אשר פורסם (המשך בעמוד 35)